مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026
۶۹-۸۵
تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۵/۰۲/۱۹ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۴۰۵/۰۳/۲۰

بررسی هویت فرهنگی در گذار از روستا به شهر (مورد پژوهی: شهرستان دزفول)[1]

لیدا حرمتی: گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.
صادق صادقی*: گروه شهرسازی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران.
بهناز بابایی مراد: گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

چکیده

فرآیند شتابان شهرنشینی، به‌ویژه در مناطق درحال‌توسعه، دگرگونی‌های عمیقی در هویت فرهنگی جوامع مهاجر و میزبان ایجاد می‌کند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تحلیل شاخص‌های هویت فرهنگی در فرآیند گذار از محیط‌های روستایی به شهری (مطالعه موردی: شهرستان دزفول) انجام شده است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از حیث روش، توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) است. در بخش کیفی، با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با ۳۰ نفر از صاحب‌نظران، مهاجران و ساکنان قدیمی که به روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شدند، داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری جمع‌آوری و با روش تحلیل مضمون، شاخص‌های اصلی هویت فرهنگی استخراج گردید. در بخش کمی، براساس یافته‌های کیفی، پرسشنامه محقق ساخته تدوین و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ (۰.۷۴) تأیید شد. جامعه آماری این بخش شامل مهاجران ساکن در شهر دزفول بود که با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. داده‌ها با بهره‌گیری از آزمون‌های همبستگی پیرسون، تحلیل واریانس و مدل‌سازی معادلات ساختاری (PLS) تحلیل شدند. **نتیجه‌گیری:** نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تطابق هویت فرهنگی در گذار از روستا به شهر، فرآیندی چندبعدی است که بیش از عوامل زمانی و فیزیکی، تحت تأثیر نگرش‌ها و پذیرش ذهنی افراد نسبت به ارزش‌های محیط جدید قرار دارد؛ بنابراین، سیاست‌گذاری‌های شهری و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی باید با تمرکز بر ابعاد روان‌شناختی و اجتماعی، زمینه را برای یکپارچگی فرهنگی و شکل‌گیری یک هویت پویا و ترکیبی فراهم آورند.

واژگان کلیدی: هویت فرهنگی، شهرنشینی، خوزستان، دزفول، تحول اجتماعی-فرهنگی.

Investigating Cultural Identity in the Transition from Village to city (A Case Study of Dezful)

Abstract

The accelerated process of urbanization, particularly in developing regions, instigates profound transformations in the cultural identity of both migrant and host communities. The present study aims to identify and analyze indicators of cultural identity during the transition from rural to urban environments, focusing on the case study of Dezful County. This research is applied in its objective and employs a descriptive-analytical method with a mixed-methods (qualitative-quantitative) approach. In the qualitative phase, data were collected through semi-structured interviews with 30 participants, including experts, migrants, and long-term residents, selected via purposive and snowball sampling until theoretical saturation was achieved. Thematic analysis was utilized to extract the principal indicators of cultural identity. In the quantitative phase, a researcher-developed questionnaire was formulated based on the qualitative findings. Its reliability was confirmed with a Cronbach's alpha coefficient of 0.74. The statistical population for this section comprised migrants residing in the city of Dezful. A sample of 384 individuals was selected using simple random sampling, calculated via Cochran's formula. The data were analyzed using Pearson correlation, Analysis of Variance (ANOVA), and Structural Equation Modeling (SEM) with Partial Least Squares (PLS).Conclusion: The results of this research demonstrate that the adaptation of cultural identity during the rural-to-urban transition is a multidimensional process. It is influenced more significantly by individuals' attitudes and subjective acceptance of the new environment's values than by temporal and physical factors. Consequently, urban policies and cultural planning should prioritize psychological and social dimensions to foster cultural integration and facilitate the formation of a dynamic, hybrid identity.

Keywords: Cultural Identity, Urbanization, Khuzestan, Dezful, Socio- Cultural Transformation.

* نویسنده مسؤول s.sadeghi1404.iau.ir@iau.ac.ir

۱- این مقاله مستخرج از رساله دکتری لیدا حرمتی به راهنمایی دکتر صادق صادقی و مشاوره دکتر بهناز بابایی مراد تدوین شده است که در دانشگاه آزاد واحد اهواز در حال انجام است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

مقدمه

روند شهرنشینی در مقیاس جهانی با سرعتی بی‌سابقه در حال پیشروی است؛ به‌طوری که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰، حدود ۹۰ درصد از رشد شهری در مناطق درحال‌توسعه نظیر جنوب و شرق آسیا و آفریقا متمرکز گردد (Shackleton, 2025 & Adeyemi). این دگرگونی جمعیتی گسترده، پیامدهای قابل‌توجهی بر توسعه اقتصادی، زیرساخت‌ها و بافت فرهنگی جوامع دارد (Fiveable, n.d). شهرنشینی اغلب به عنوان نمادی از توسعه اجتماعی و پیشرفت جوامع تلقی می‌شود، زیرا با فرصت‌های اقتصادی، تغییرات اجتماعی و پیشرفت‌های تکنولوژیکی همراه است (Fiveable, n.d). با این حال، این فرآیند دارای ماهیتی دوگانه است؛ در حالی که به عنوان موتور محرکه توسعه عمل می‌کند، می‌تواند به‌طور هم‌زمان به فرسایش ارزش‌های متمایز محلی و هویت‌های فرهنگی منجر شود (Neill, 2003). این دوگانگی در ماهیت شهرنشینی، برنامه‌ریزی شهری را فراتر از ملاحظات صرفاً اقتصادی یا زیرساختی سوق می‌دهد و ضرورت درگیر شدن فعال با حفظ فرهنگی را مطرح می‌سازد. این امر به معنای آن است که توسعه شهری باید به‌گونه‌ای متعادل باشد که مزایای رشد را با ضرورت حفظ فرهنگی، به‌ویژه در مناطق غنی از تاریخ، ترکیب کند.

در بستر ملی، ایران نیز از این روند جهانی مستثنی نیست و استان خوزستان، به عنوان یکی از مراکز تمدن باستانی و خاستگاه اولین امپراتوری ایران، دارای ریشه‌های فرهنگی عمیقی است (Wikipedia, n.d). این پیشینه تاریخی غنی، هویت فرهنگی را به موضوعی بسیار برجسته در این منطقه تبدیل می‌کند (Neill, 2003). این پژوهش با در نظر گرفتن این بستر جهانی و ملی، به بررسی چگونگی تأثیر شهرنشینی بر هویت فرهنگی در یکی از مناطق باستانی و در حال تحول ایران می‌پردازد.

بیان مسئله

مسئله اصلی این پژوهش، چگونگی تأثیرگذار سریع از محیط‌های روستایی به شهری، به‌ویژه در مناطق غنی از فرهنگ، بر هویت فرهنگی جمعیت‌های مهاجر و بافت شهری میزبان است. هویت فرهنگی مفهومی ایستا نیست، بلکه سیال و پویا است و تحت فشارهای مهاجرت و محیط‌های شهری جدید، دستخوش تغییر می‌شود (Bh-Bowman, 2021 & Jones, 2007; Orellana & ugra). افراد مهاجر با تنش‌های متعددی از جمله از دست دادن هنجارهای فرهنگی، آداب‌ورسوم مذهبی و سیستم‌های حمایت اجتماعی مواجه می‌شوند که می‌تواند منجر به تغییراتی در هویت و مفهوم خود شود (Jones, & Bhugra 2007).

در مورد خوزستان، چالش‌های منحصربه‌فردی وجود دارد. این استان، از جمله دزفول، شاهد مهاجرت‌های داخلی قابل‌توجهی بوده است (IranWire, n.d). داده‌های جمعیتی نشان می‌دهد که خوزستان در دهه‌های اخیر، ابتدا به دلیل جنگ ایران و عراق و سپس به دلیل بحران‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و شهری و مشکلات اقتصادی، با جابجایی‌های گسترده جمعیتی و حتی مهاجرت خالص به خارج از استان مواجه بوده است (IranWire, n.d). این وضعیت نشان می‌دهد که مهاجرت در این منطقه صرفاً یک حرکت داوطلبانه برای یافتن فرصت‌های بهتر نیست، بلکه اغلب پاسخی به شرایط نامطلوب و اجباری است. این نوع مهاجرت می‌تواند تجربه از دست دادن یا دگرگونی هویت فرهنگی را عمیق‌تر و آسیب‌زاتر کند (Bhugra & Jones, 2007; NCRC, n.d). در نتیجه، احساس «فقدان و بیگانگی» (NCRC, n.d) در چنین بستری تشدید می‌شود. این شرایط، تمرکز را از سازگاری داوطلبانه به سمت سازگاری اجباری یا سوگ فرهنگی تغییر می‌دهد و نیاز به مداخلات برنامه‌ریزی شهری را نشان می‌دهد که نه‌تنها رشد فیزیکی را در خود جای دهد، بلکه تأثیرات روان‌شناختی و اجتماعی چنین گذارهایی را نیز به رسمیت شناخته و کاهش دهد.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

پیشینه پژوهش

جدول ۱. پیشینه پژوهش: تحول هویت فرهنگی در گذار از روستا به شهر

سال انتشار	نویسندگان	عنوان و یافته‌های کلیدی
۲۰۲۲	& Li, S .Zhang, J	سازگاری فرهنگی، هویت شهری و رفاه روان‌شناختی مهاجران روستایی-شهری در چین: این پژوهش نشان می‌دهد که هویت فرهنگی و هویت مکانی به‌طور تعاملی بر رفاه روان‌شناختی مهاجران داخلی تأثیر می‌گذارند. مهاجرانی که استراتژی‌های یکپارچگی و همگون‌سازی را اتخاذ می‌کنند، رفاه روان‌شناختی بهتری از خود نشان می‌دهند. حس قوی‌تر هویت شهری می‌تواند رفاه روان‌شناختی را بهبود بخشد. تقویت هویت شهری به عنوان یک مداخله حیاتی برای رفاه مهاجران است که به‌طور بالقوه می‌تواند حس طردشدگی، بیگانگی و عزت‌نفس پایین را کاهش دهد.
۱۴۰۱	شهسواری، م.	نظام مسائل، فرصت‌ها و چالش‌های استان خوزستان: این گزارش به چالش‌های خوزستان نظیر کاهش شدید منابع آبی، ضعف زیرساخت گردشگری و ضعف در سیستم دفع فاضلاب شهری اشاره می‌کند که می‌تواند به مهاجرت از مناطق حاشیه‌ای منجر شود.
۲۰۲۰	.Ibrahım, H	رویکرد مبتنی بر شاخص‌های معماری سنتی برای تقویت هویت شهری در شهرهای متنوع: این مطالعه هویت شهری را از ویژگی‌های تاریخی و معماری نشأت گرفته می‌داند و آن را به دو گروه اصلی هویت زیست‌محیطی و هویت‌های اجتماعی طبقه‌بندی می‌کند. ویژگی‌های متنوع یک شهر، هویت منحصربه‌فرد آن شهر را ایجاد می‌کند.
۱۳۹۸	سواری، م؛ و لیموئی، م.	تدوین راهبردهای کاهش مهاجرت روستا به شهر در استان خوزستان با روش ترکیبی SWOT- این پژوهش بر اهمیت تدوین راهبردهای کاهش مهاجرت روستا به شهر در استان خوزستان با تأکید بر توسعه تکنولوژی‌های مناسب در کشاورزی و افزایش خلاقیت و نوآوری در این بخش تأکید می‌کند.
۱۳۹۶	جهان‌فر، ر؛ و مرادیان، م.	بررسی آثار اقتصادی اجتماعی جنگ تحمیلی عراق بر روند مهاجرت در استان خوزستان: این مطالعه نشان می‌دهد که تخریب ساختمان‌ها و زیرساخت‌ها در طول جنگ تحمیلی عامل اصلی مهاجرت در خوزستان بوده است.
۱۳۹۵	رجایی رامشه، س.	چالش‌های شهرسازی ایران: بحران هویت در شهرهای ساخته شده و تأملی بر شهر ایجاد شده براساس نظم پنهان: این مقاله به چالش‌های شهرسازی و بحران هویت در شهرهای ساخته شده در ایران اشاره می‌کند که لزوم توجه به این ابعاد را در معماری و شهرسازی معاصر ایران گوشزد می‌کند.
۱۳۹۰	زرگرزاده دزفولی، م. بابایی مراد، م؛ و سالاری‌نسب، ن.	نگاهی به هویت روستا با محوریت ساختار کالبدی و تیپولوژیک مسکن نمونه موردی اسلام‌آباد پاقلعه: این پژوهش بر هویت روستایی در شهرستان دزفول با تمرکز بر ساختار کالبدی و تیپولوژیک مسکن روستایی انجام شده و تفاوت‌های زیستی روستا با زندگی شهری را برجسته می‌کند.

چارچوب نظری و مرور ادبیات

مفهوم‌سازی هویت فرهنگی در مطالعات شهری

هویت فرهنگی به عنوان خودفهمی‌هایی تعریف می‌شود که اغلب با طنین‌های عاطفی قوی همراه هستند و توسط برچسب‌های اجتماعی ساخته شده و فرآیند «شدن» شکل می‌گیرند (Bowman, 2021 & Orellana). این هویت تحت تأثیر عوامل مختلفی هم در طول و هم پس از فرآیند مهاجرت قرار می‌گیرد (Jones, 2007 & Bhugra). در مطالعات شهری، دو دسته اصلی از نظریه‌ها وجود دارد: نظریه‌های ساختاری و نظریه‌های فرهنگی (Number Analytics, n.d). نظریه‌های ساختاری بر نقش حیاتی ساختارهای اقتصادی و اجتماعی در شکل‌دهی زندگی شهری تأکید دارند، مانند کار مانوئل کاستلز که بر اهمیت درک اقتصاد جهانی و تأثیر آن بر توسعه شهری تأکید می‌کند (Number Analytics, n.d). در مقابل، نظریه‌های فرهنگی بر چگونگی تأثیرگذاری عوامل فرهنگی بر هویت و جامعه شهری تمرکز دارند، مانند کار شارون زوکین که اهمیت درک اقتصاد فرهنگی شهرها و تأثیر آن بر هویت شهری را برجسته می‌سازد (Number Analytics, n.d). این پژوهش بیشتر به سمت نظریه‌های فرهنگی متمایل است تا چگونگی شکل‌گیری هویت شهری توسط میراث فرهنگی، هنرها، مشارکت جامعه و عملکردهای سنتی را بررسی کند (Number Analytics, n.d.; Shishdong, n.d).

هویت شهری به عنوان «برجسته‌ترین بیان فضایی شخصیت یک جامعه» شناخته می‌شود که بر ارزش‌ها، هنجارها و روابط انسانی در ساختار یک شهر تأثیر می‌گذارد (Neill, 2003). این مفهوم با ایده «تحقق

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

مکان» (Urban- & Journal of Iranian Architecture ism, n.d.) و اهمیت شناسایی ساکنان با فرآیند توسعه شهری مرتبط است (Shackleton, 2025 & Adeyemi) در حالی که نظریه‌های ساختاری و فرهنگی اغلب به عنوان مفاهیم متمایز ارائه می‌شوند (Number Analytics, n.d.)، واقعیت توسعه شهری نشان می‌دهد که نیروهای ساختاری (تصمیمات اقتصادی و سیاسی) به شدت بر شرایطی که هویت فرهنگی در آن شکل می‌گیرد یا دگرگون می‌شود، تأثیر می‌گذارند. «اقتصاد فرهنگی» (Number Analytics, n.d.) خود یک عنصر ساختاری است. این بدان معناست که هویت شهری صرفاً محصول تأثیرات فرهنگی نیست، بلکه توسط تصمیمات اقتصادی و سیاسی که فضای شهری و تخصیص منابع را تعیین می‌کنند، نیز شکل می‌گیرد. چالش برنامه‌ریزی شهری، هدایت این پویایی کشش و فشار (Lumen Learning, n.d.) بین تغییرات ساختاری از بالا به پایین و بیان‌های فرهنگی از پایین به بالا است. درک جامع هویت فرهنگی در گذار شهری مستلزم چارچوبی است که هم ساختارهای کلان اقتصادی و سیاسی محرک شهرنشینی و هم بیان‌ها و سازگاری‌های فرهنگی در سطح خرد ساکنان را به رسمیت بشناسد. این امر به رویکردی نظری نیازمند است که عناصر هر دو نظریه ساختاری و فرهنگی را، شاید در یک پارادایم عمل‌گرایانه (Ferretti, 2016)، ادغام کند.

نظریه‌های شهرنشینی و تحول اجتماعی- فرهنگی

در بررسی شهرنشینی، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. دیدگاه‌های کارکردگرایانه، مانند مدل منطقه متحدالمرکز (Burgess, 1925)، شهر را به عنوان مجموعه‌ای از حلقه‌های دایره‌ای متحدالمرکز می‌بینند که از مرکز شهر به بیرون گسترش می‌یابند و هر «منطقه» به مناطق مجاور نفوذ می‌کند (Lumen Learning, n.d). این مدل به توزیع جمعیت و کاربری زمین می‌پردازد. در مقابل، دیدگاه‌های تضاد، بر چگونگی تغییر مناطق شهری براساس تصمیمات رهبران سیاسی و اقتصادی تمرکز دارند که اغلب به نفع طبقات بالا بوده و منجر به جابجایی (مانند اعیان‌نشینی) می‌شود (Lumen Learning, n.d). اعیان‌نشینی، فرآیند بازسازی و نوسازی است که با ورود افراد طبقه متوسط یا مرفه به مناطق رو به زوال همراه است و اغلب ساکنان فقیرتر قبلی را جابجا می‌کند (Lumen Learning, n.d).

نظریه‌های پسامدرن و پساساختارگرا نیز چالش‌هایی را برای مفاهیم سنتی هویت شهری ایجاد می‌کنند، با برجسته کردن پیچیدگی، تنوع و تکه‌تکه شدن ناشی از جهانی شدن، تغییرات تکنولوژیکی و تنوع فرهنگی (Num-ber Analytics, n.d). این نظریه‌ها استدلال می‌کنند که هویت و جامعه شهری ثابت یا ذاتی نیستند، بلکه توسط مجموعه‌ای پیچیده از عوامل شکل می‌گیرند (Num-ber Analytics, n.d). با این حال، این نظریه‌ها به دلیل تأکید بیش از حد بر تکه‌تکه شدن هویت و جامعه شهری و نادیده گرفتن راه‌هایی که شهرها می‌توانند کانون انسجام و همبستگی باشند، مورد انتقاد قرار گرفته‌اند (Number Analytics, n.d).

مدل‌های کارکردگرایانه (Lumen Learning, n.d.) الگوهای قابل پیش‌بینی رشد شهری را توصیف می‌کنند، اما اغلب تغییرات کیفی در هویت فرهنگی را به درستی توضیح نمی‌دهند. نظریه‌های تضاد (Lumen Learning, n.d.) پویایی‌های قدرت و جابجایی را برجسته می‌کنند (NCRC, n.d.) که مستقیماً بر هویت فرهنگی از طریق فقدان و بیگانگی تأثیر می‌گذارند. نظریه‌های پسامدرن (Number Analytics, n.d.) تکه‌تکه شدن را به رسمیت می‌شناسند، اما ممکن است بیش از حد بر آن تأکید کنند. این نشان می‌دهد که هیچ نظریه واحدی به‌طور کامل ظرافت‌های هویت فرهنگی در حال گذار را در برنمی‌گیرد. «عدم سازگاری و انسجام در رویکردهای روش‌شناختی» (Urbanism, n.d & Journal of Iranian Architecture.) در مطالعات علوم رفتاری نشان می‌دهد که یک لنز نظری واحد ممکن است برای پیچیدگی هویت فرهنگی کافی نباشد؛ بنابراین، این مطالعه باید رویکردی التقاطی را اتخاذ کند و از بینش‌های چندین دیدگاه برای ارائه درکی جامع‌تر از تحول هویت فرهنگی بهره ببرد.

هویت فرهنگی و مکان‌سازی در محیط‌های شهری

هویت شهری به عنوان «برجسته‌ترین بیان فضایی شخصیت یک جامعه» است که بر ارزش‌ها، هنجارها و روابط انسانی در ساختار یک شهر تأثیر می‌گذارد (Neill, 2003). جذابیت یک شهر از ترکیبی از ارزش‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و تاریخی شکل می‌گیرد (Neill, 2003). عوامل کلیدی که به هویت شهری کمک می‌کنند شامل هویت معنایی-ادراکی، هویت فیزیکی-رسمی، هویت اجتماعی و هویت تاریخی-طبیعی هستند (Neill, 2003). حفظ بستر تاریخی برای هویت فرهنگی یک منطقه اساسی است و بر سنت‌ها، ارزش‌ها و عملکردهای آن تأثیر می‌گذارد و حافظه جمعی یک جامعه یا ملت را شکل می‌دهد (Neill, 2003). شناخت و حفظ این هویت می‌تواند حس تداوم و غرور را تقویت کند (Neill, 2003). اهمیت اصالت معماری و مشارکت جامعه در پروژه‌های نوسازی نیز برجسته است (Neill, 2003). هویت شهری از ویژگی‌های تاریخی و معماری نشأت می‌گیرد و به دو گروه اصلی هویت زیست‌محیطی و هویت‌های اجتماعی طبقه‌بندی می‌شود (Ibrahım, 2020). ویژگی‌های متنوع یک شهر، هویت منحصربه‌فرد آن شهر را ایجاد می‌کند (Ibrahım, 2020).

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

شواهد نشان می‌دهد که هویت شهری نه‌تنها به محیط فیزیکی ساخته شده (مانند معماری تاریخی دزفول، Shishdong, n.d)) مربوط می‌شود، بلکه به جنبه‌های ناملموس فرهنگ، عملکردهای اجتماعی و حافظه جمعی نیز وابسته است. «اقتصاد فرهنگی» (Number Analyt-ics, n.d.) و «جشنواره‌های فرهنگی» (Shishdong, n.d.) عناصر ناملموس حیاتی هستند. برنامه‌ریزی شهری مؤثر برای هویت فرهنگی باید فراتر از حفظ ساختارهای فیزیکی باشد و به‌طور فعال از میراث فرهنگی ناملموس، شبکه‌های اجتماعی و عملکردهای جامعه حمایت و آن‌ها را ادغام کند. این امر مستلزم رویکردی جامع است که رابطه همزیستی بین محیط ساخته شده و فرهنگ زنده یک مکان را به رسمیت می‌شناسد.

منطقه مطالعه:

شهرستان دزفول – بستر تاریخی، اجتماعی-اقتصادی و شهری

دزفول شهری در جنوب غربی ایران است که با مساحت ۴۷۶۲ کیلومترمربع، سی امین شهر پرجمعیت کشور محسوب می‌شود و در کنار رودخانه دز، در بخش‌های جلگه‌ای استان خوزستان واقع شده است.

الگوهای توسعه شهری دزفول شامل رشد افقی، گسترش به سمت باغ‌ها و اراضی کشاورزی و ادغام روستاهای اقماری در شهر است (https://fa.wikipedia.org/wiki/)

جدول ۲: شاخص‌های کلیدی جمعیتی و اجتماعی-اقتصادی شهرستان دزفول. منبع نگارندگان

شاخص	توضیحات	منبع
موقعیت جغرافیایی	شرق رودخانه دز، نزدیک به تلاقی با رودخانه کارون	(.Shishdong, n.d)
قدمت تاریخی	تأسیس در دوران ساسانیان، شاهد تمدن‌های ایلامی، هخامنشی، اشکانی و اسلامی	(Shishdong, n.d.; Wiki-pedia, n.d.)
جمعیت (۱۹۷۷)	۱۲۱،۰۰۰ نفر (قبل از انقلاب)	(.IranWire, n.d)
رشد جمعیت خوزستان (۱۹۵۶-۲۰۱۶)	تقریباً سه برابر (در حالی که کل ایران چهار برابر)	(.IranWire, n.d)
مهاجرت از خوزستان (۲۰۱۱-۲۰۱۶)	۲۴۰،۰۷۶ نفر (بالاترین نرخ در ایران)، ناشی از بحران‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی	(.IranWire, n.d)
اقتصاد اصلی	صنعت نفت و گاز، کشاورزی (سد دز)، صنایع‌دستی سنتی، تولید مرکبات (پرتقال)	(.Shishdong, n.d; هاشتینو، n.d.)
میراث فرهنگی شاخص	پل قدیم دزفول، مسجد جامع، بازار تاریخی، عمارت‌های قاجاری، خانه‌های مکعب قندی، سنگ‌نگاره‌ها، موسیقی سنتی دزفولی، فرش میوه‌ای	(.Shishdong, n.d; هاشتینو، n.d.)
الگوی توسعه شهری	رشد افقی، گسترش به سمت اراضی کشاورزی و ادغام روستاهای اقماری	(Mousavi, & Ghorbani, 2020)
چالش‌های شهری	عدم سازگاری مؤلفه‌های فیزیکی با سرعت زندگی شهری، کمبود ظرفیت فضاهای عمومی	(Mousavi, & Ghorbani, 2020)

روش تحقیق

در بخش کیفی این پژوهش، هدف شناسایی و بررسی شاخص‌های هویت فرهنگی در فرآیند گذار از روستا به شهر بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته به همراه نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. این روش به‌ویژه برای پژوهش‌هایی که نیاز به استخراج اطلاعات عمیق و جامع از افراد با تجربیات خاص دارند، مناسب است. در ابتدا، افراد کلیدی با توجه به شناخت عمیق‌شان از موضوع، شناسایی شدند و در مجموع ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب گردیدند. با توجه به اصل اشباع نظری، تعداد این نمونه‌ها برای کسب داده‌های کافی و کامل مناسب به نظر رسید. در این مرحله، مصاحبه‌ها به‌طور انعطاف‌پذیر و نیمه ساختاریافته انجام شد تا اطمینان حاصل شود که تمام ابعاد و جوانب موضوع موردبررسی قرار گرفته است. این فرآیند از این لحاظ که مصاحبه‌ها به‌صورت آزاد و بدون قالب سفت و سخت انجام شد، فرصت برای بیان تجربیات و نگرش‌های عمیق پاسخ‌دهندگان فراهم گردید.

پس از انجام مصاحبه‌های اولیه، از روش اتصال زنجیره‌ای

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

(گلوله برفی) برای شناسایی افراد جدید استفاده شد. این تکنیک به‌طور مداوم ادامه یافت تا نمونه‌های جدید معرفی شوند و درنهایت به حد اشباع نظری رسیدیم، به این معنا که دیگر هیچ‌گونه اطلاعات جدید و قابل‌ملاحظه‌ای بدست نیامد. درنهایت، داده‌های جمع‌آوری‌شده از مصاحبه‌ها از طریق تحلیل محتوای کیفی کدگذاری شدند و شاخص‌های مختلف هویت فرهنگی در گذار از روستا به شهر استخراج شدند. این شاخص‌ها سپس برای تهیه پرسشنامه‌ای استفاده شدند که در بخش کمی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت.

بخش کمی

در بخش کمی این تحقیق، پرسشنامه‌ای که بر مبنای یافته‌های بخش کیفی طراحی شده بود و شامل ۲۷ سؤال بوده است و تمامی شاخص‌های بدست آمده در تم‌های فرعی را شامل شده است. همچنین پرسشنامه هویت فرهنگی که به ارزیابی شاخص‌های هویت فرهنگی در فرآیند گذار از روستا به شهر پرداخته و به‌ویژه به ارزیابی تغییرات هویتی افراد در مواجهه با محیط‌های فرهنگی جدید می‌پردازد. این پرسشنامه نیز شامل ۲۷ سؤال است که پاسخ‌دهندگان را ملزم می‌کند تا نگرش‌ها و تجربیات خود در رابطه با هویت فرهنگی در فرآیند انتقال از روستا به شهر بیان کنند. برای انجام بخش کمی پژوهش، جامعه آماری شامل ۳۸۴ نفر از افرادی بود که در فرآیند گذار از روستا به شهر قرار داشتند. نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی انجام شد و با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. پرسشنامه‌ها به این افراد توزیع گردید و داده‌ها از طریق تکمیل این پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد. داده‌های به‌دست‌آمده پس از جمع‌آوری وارد نرم‌افزارهای آماری گردیدند و با استفاده از روش‌های آماری مختلف، تجزیه‌وتحلیل شدند.

یافته‌ها

جدول ۳. تم‌های اصلی و فرعی بدست آمده از کدهای باز

تم اصلی	تم فرعی	کدباز	مصاحبه‌شونده	کد بدست آمده
احساس تعلق مکانی	میزان وابستگی عاطفی به روستا	با بررسی ساکنان محله هفت‌تیر متوجه شدم بسیاری هنوز به روستای مبدأ خود در حاجی‌آباد تعلق دارند.	E14,E4	۲
	میزان وابستگی عاطفی به شهر دزفول	کارمندان شهرداری که در محله نبی‌آباد کار می‌کنند، حس تعلق عمیق به دزفول دارند و در فعالیت‌های محلی مشارکت می‌کنند.	E23	۱
	تمایل به بازگشت به روستا	در جلسات می‌بینم برخی از مهاجران تمایل دارند به روستای شمس‌آباد بازگردند و این روی تصمیمات شهری آن‌ها اثر می‌گذارد.	E23,E29	۲
	تصور خود به‌عنوان شهری/روستایی/ترکیبی	بسیاری از ساکنان میان حالت روستایی و شهری خود تعادل برقرار کرده‌اند و هویت ترکیبی دارند.	E4,E20	۲
	ارزیابی کیفیت زندگی در شهر در مقایسه با روستا	در گزارش‌های مدیریتی مشخص شد که امکانات شهری در محله مدنی باعث جذب مردم شده اما آرامش روستا هنوز حس می‌شود.	E8	۱
نگرش به ارزش‌های شهری در مقابل ارزش‌های سنتی روستایی	فردگرایی ↔ جمع‌گرایی	در بازدید از محله ولیعصر متوجه شدم که ارزش‌های فردگرایی شهری کم‌کم بر جمع‌گرایی سنتی غلبه می‌کند.	E21	۱
	نگرش به تغییر و مدرنیته ↔ حفظ سنت‌ها	مهاجران شهری ضمن پذیرش مدرنیته، هنوز در برخی آیین‌ها و جشن‌ها سنت‌های روستایی را حفظ می‌کنند	E2	۱
میزان ارتباط با جامعه روستایی مبدأ	تعداد سفرها و رفت‌وآمد به روستا	ثبت‌نام در پروژه‌های حمل‌ونقل نشان می‌دهد که رفت‌وآمد به شمس‌آباد هنوز بالاست.	E24,E21	۲
	میزان ارتباط خویشاوندی	تماس‌های خانوادگی و اجتماعی بین روستاییان مقیم شهر و روستاها هنوز فعال است.	E21	۱

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

تم اصلی	تم فرعی	کدباز	مصاحبه‌شونده	کد بدست آمده
میزان ارتباط با جامعه روستایی مبدأ	مشارکت در مناسبت‌ها و مراسم روستایی	در برنامه‌ریزی فرهنگی مشاهده شد که افراد همچنان در مراسم نوروز و عروسی‌های روستایی مشارکت دارند	E16,E20	۲
	حمایت‌های اقتصادی-اجتماعی میان دو فضا	بخشی از حمایت‌های اقتصادی میان ساکنان و روستاها ثبت شده و نقش مهمی در پیوند فرهنگی دارد.	E28	۱
نگهداشت آیین‌ها و رسوم بومی-روستایی	اجرای آیین‌ها و مراسم بومی	در بوستان‌ها و فضاهای عمومی برنامه‌هایی اجرا می‌کنیم تا آیین‌های محلی همچنان حفظ شوند.	E14	۱
	حفظ غذاها و پوشش سنتی	در کارگاه‌های آموزشی فرهنگی، آموزش پخت غذاهای محلی و پوشش سنتی ارائه می‌شود.	E6,E8	۲
	استمرار آداب اجتماعی روستایی	در برنامه‌های محله‌ای تأکید داریم که ساکنان مراسم احترام به بزرگ‌ترها را رعایت کنند.	E1,E10	۲
	مشارکت نسل دوم در آیین‌ها	نسل جدید از طریق فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی با آیین‌های روستایی آشنا می‌شود.	E10	۱
تغییر در زبان یا گویش استفاده‌شده	استفاده از گویش روستایی در خانواده	در جلسات فرهنگی می‌بینیم که برخی افراد همچنان از لهجه محلی در گفت‌وگوهای دوستانه استفاده می‌کنند.	E29	۱
	استفاده از لهجه یا زبان معیار در جامعه	در محیط‌های اداری و رسمی، افراد از زبان معیار استفاده می‌کنند تا هماهنگی شهری حفظ شود.	E22,E10	۲
	انتقال گویش محلی به فرزندان	برنامه‌های آموزشی محلی تلاش می‌کند نسل جدید گویش بومی را یاد بگیرد.	E4,E20	۲
مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی-محلی شهری دزفول	حضور در آیین‌ها و مراسم بومی دزفول	بسیاری از ساکنان محله نبی‌آباد در جشنواره‌های موسیقی و نمایشگاه‌های صنایع‌دستی شرکت می‌کنند.	E9	۱
	عضویت در گروه‌های فرهنگی-اجتماعی	در انجمن‌های محلی حضور فعال دارند و نقش مدیریتی را در برنامه‌ها ایفا می‌کنند.	E2,E14	۲
	استفاده از فضاهای فرهنگی شهری	کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی شهر مورد استفاده همکاران و ساکنان قرار می‌گیرد.	E29	۱
	مشارکت در جشنواره‌ها و رویدادها	در رویدادهای محلی و ملی، همکاری و مشارکت فعال دیده می‌شود.	E25	۱
مدت اقامت در شهر دزفول	تعداد سال‌های اقامت	اطلاعات ثبت شده نشان می‌دهد بسیاری از ساکنان محله هفت‌تیر سال‌هاست در دزفول زندگی می‌کنند.	E18	۱
	سن هنگام مهاجرت	ساکنان غالباً در سن نوجوانی یا جوانی از روستا به شهر مهاجرت کرده‌اند.	E5,E6	۲
	محل سکونت (مرکز/ حاشیه)	ساکنان ابتدا در حاشیه شهرک مدنی مستقر بودند و بعد به مرکز محله هفت‌تیر منتقل شدند.	E16	۱
	تعداد نقل‌مکان درون‌شهری	تغییر محل سکونت در داخل شهر به منظور تطبیق با امکانات شهری مشاهده می‌شود.	E18,E4	۲
	تغییر شغل پس از مهاجرت	افراد در حوزه‌های خدمات شهری و فعالیت‌های فرهنگی شاغل شده‌اند و مسیر شغلی‌شان تغییر کرده است.	E4,E20	۲

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

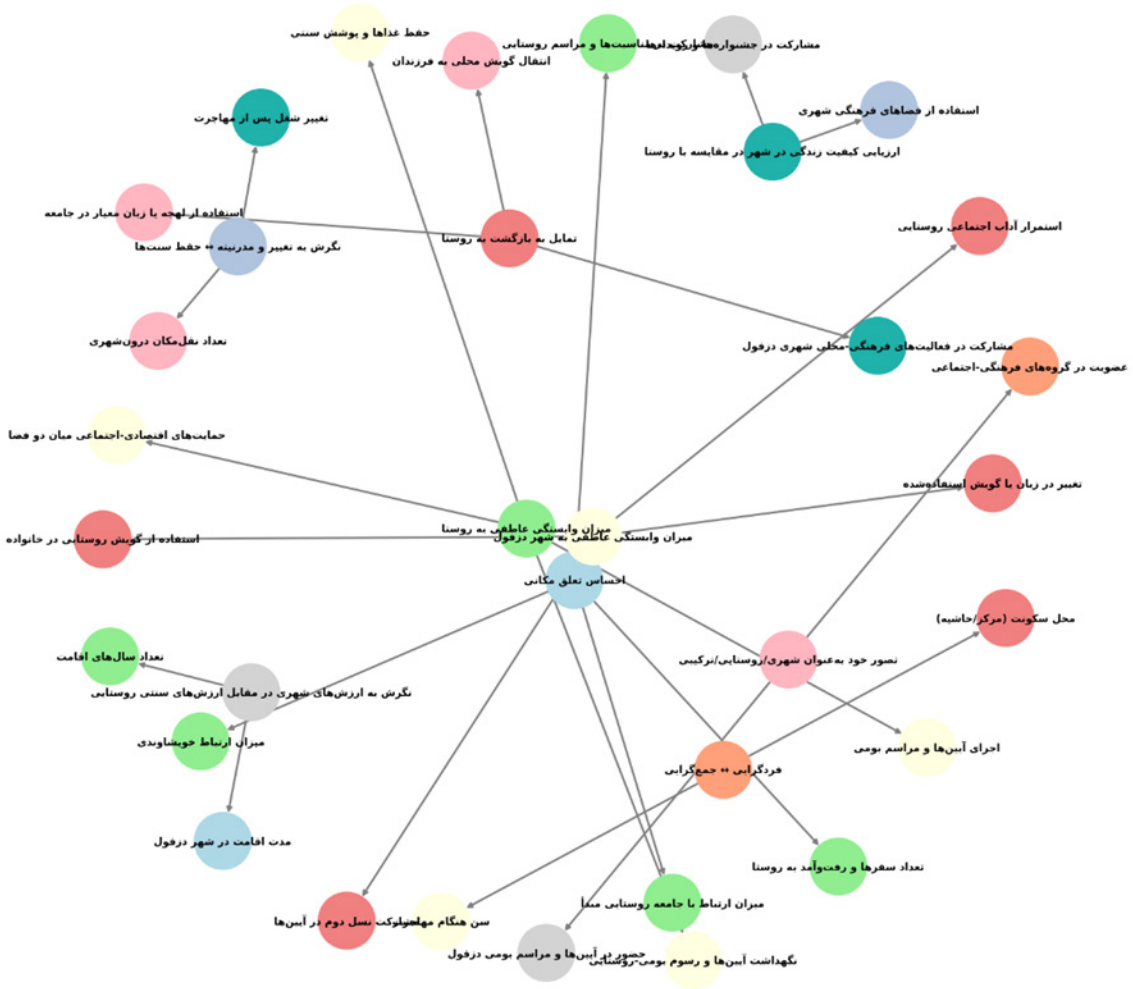

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

درنهایت در کل تم‌های اصلی بدست آمده در گذار از شهر به روستا شامل موارد زیر است:

جدول ۴. تم‌های اصلی بدست آمده در گذار از شهر به روستا

شاخص‌های گذار از شهر به روش	تعداد تکرار
نگرش به ارزش‌های شهری در مقابل ارزش‌های سنتی روستایی	۸
مدت اقامت در شهر دزفول	۸
نگهداشت آیین‌ها و رسوم بومی-روستایی	۶
تغییر در زبان یا گویش استفاده‌شده	۵
مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی-محلی شهری دزفول	۵
میزان ارتباط با جامعه روستایی مبدأ	۲

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

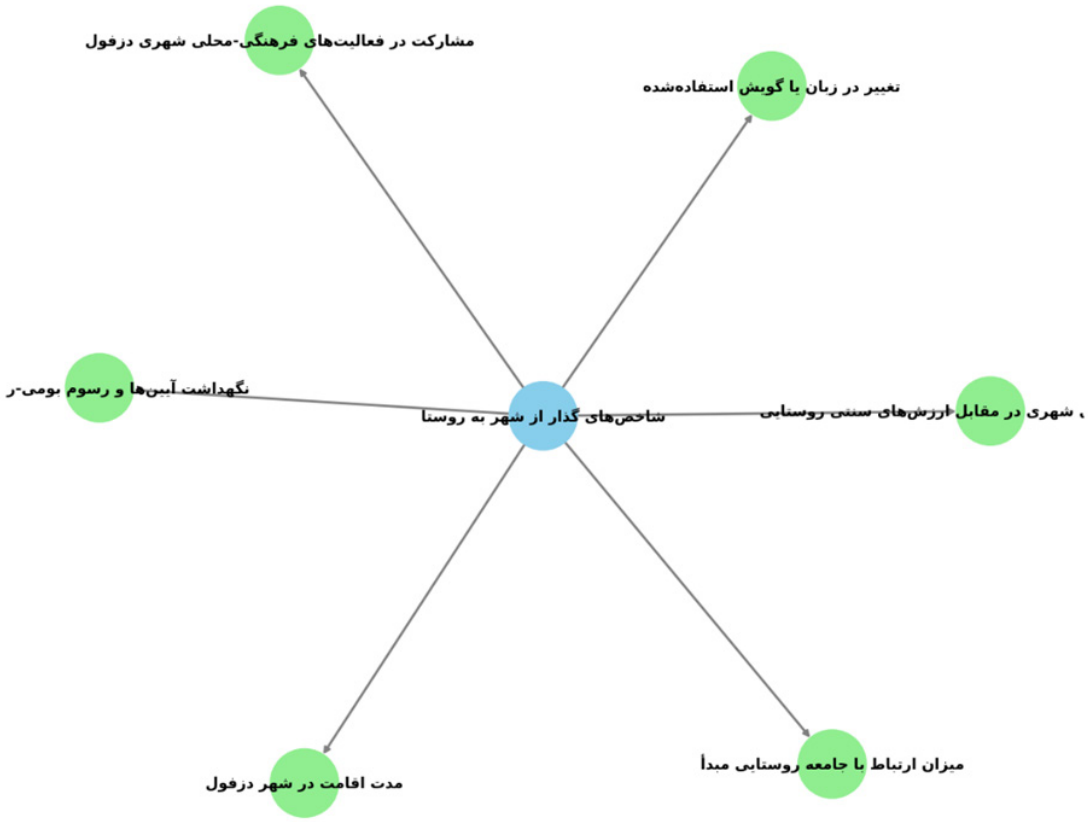

شکل ۱. تم‌های اصلی بدست آمده در گذار از شهر به روستا

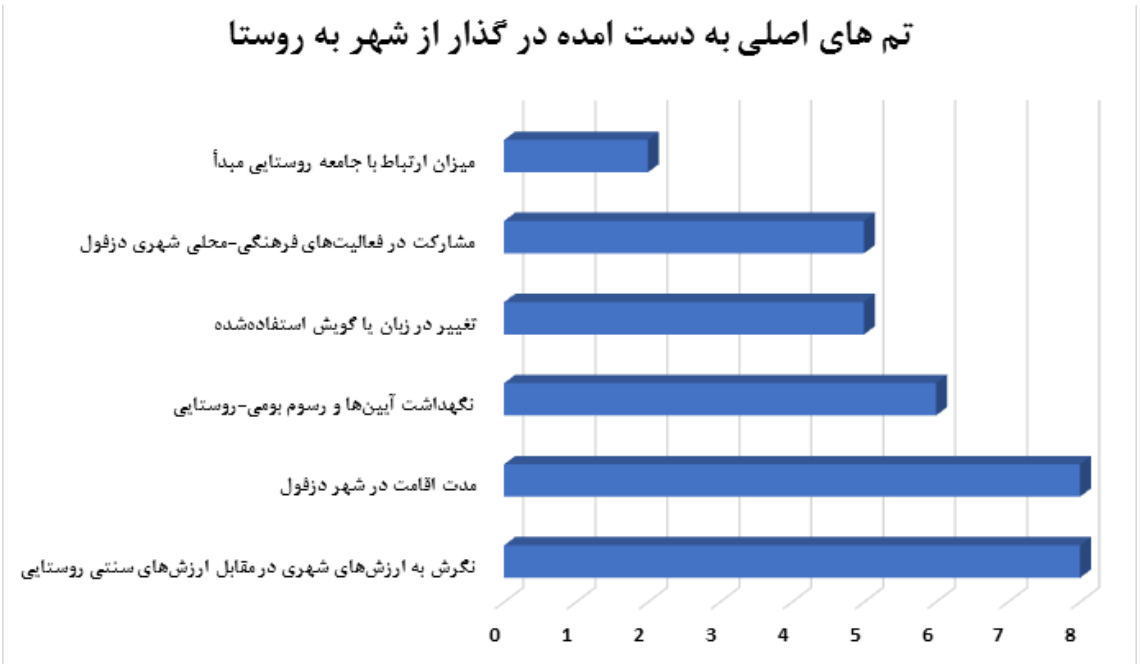

نمودار ۱. تم‌های اصلی بدست آمده در گذار از شهر به روستا

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

ضریب آلفای کرونباخ یکی از روش‌های رایج برای ارزیابی پایایی یک پرسشنامه است. این ضریب نشان‌دهنده میزان همسانی درونیِ گویه‌های یک مقیاس است. مقدار آلفای کرونباخ معمولاً در بازه ۰ تا ۱ قرار می‌گیرد. مقادیر بالاتر از ۰.۷ معمولاً نشان‌دهنده پایایی خوب پرسشنامه هستند، در حالی که مقادیر پایین‌تر از ۰.۷ ممکن است نشان‌دهنده وجود مشکلاتی در پرسشنامه باشد. در برخی موارد، مقادیر بسیار نزدیک به ۱ می‌توانند نشان‌دهنده همبستگی بسیار بالای گویه‌ها باشند، اما در صورت داشتن گویه‌های زیادی، ممکن است نشان‌دهنده اضافه بودن گویه‌های مشابه باشد در اینجا، به فرض که ضریب آلفای کرونباخ برای هر گویه به صورت جداگانه محاسبه شده باشد و درنهایت میانگین آن بالای ۰.۷ قرار گرفته است، جدول زیر می‌تواند برای گزارش‌نویسی مورد استفاده قرار گیرد:

جدول ۵: ضریب آلفای کرونباخ برای هر گویه

گویه‌های هویت فرهنگی	ضریب آلفای کرونباخ (α)
۱. تاریخ و میراث دزفول	۰.۷۲
۲. آداب‌ورسوم محلی	۰.۷۵
۳. زبان و گویش محلی	۰.۷۸
۴. غذا و خوراک محلی	۰.۷۴
۵. لباس و نمادهای محلی	۰.۷۰
۶. باورها و ارزش‌های محلی	۰.۷۷
۷. افتخار به شهر و فرهنگ محلی	۰.۷۳
میانگین ضریب آلفای کرونباخ	۰.۷۴

در این جدول، مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از گویه‌های پرسشنامه آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، تمامی گویه‌ها ضریب آلفای بالای ۰.۷ دارند که نشان‌دهنده همسانی درونی و پایایی مناسب پرسشنامه است. همچنین، میانگین ضریب آلفای کل پرسشنامه ۰.۷۴ است که نشان‌دهنده پایایی خوب پرسشنامه به‌طور کلی می‌باشد.

جدول ۶. نرمال بودن داده‌ها

متغیر	آزمون کلموگروف-اسمیرنوف	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌های شهری	۰.۰۷۲	۰.۹۰۷
مدت اقامت در شهر	۰.۰۸۹	۰.۷۴۶
نگهداشت آیین‌ها	۰.۰۸۳	۰.۸۱۲
تغییر در زبان	۰.۰۵۷	۰.۹۷۳
مشارکت در فعالیت‌ها	۰.۰۹۲	۰.۶۹۱
ارتباط با جامعه	۰.۰۸۷	۰.۷۵۹

در این جدول، مقدار p در آزمون کلموگروف-اسمیرنوف برای تمام متغیرها بیشتر از ۰.۰۵ است که نشان‌دهنده نرمال بودن توزیع داده‌ها برای هر یک از متغیرهای تحقیق است. با توجه به اینکه مقادیر p برای تمامی متغیرها از ۰.۰۵ بیشتر هستند، می‌توان نتیجه گرفت که داده‌ها به‌طور معناداری نرمال توزیع شده‌اند. این به این معنی است که می‌توان از آزمون‌های پارامتریک مانند رگرسیون و تحلیل واریانس (ANOVA) در تحلیل‌های بعدی استفاده کرد.

جدول ۷. ضرایب همبستگی پیرسون

متغیر ۱	متغیر ۲	ضریب همبستگی پیرسون (r)	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌ها	مدت اقامت در شهر	۰.۴۳۲	۰.۰۰۱
نگرش به ارزش‌ها	نگهداشت آیین‌ها	۰.۳۶۵	۰.۰۱۲
تغییر در زبان	مشارکت در فعالیت‌ها	۰.۲۷۹	۰.۰۴۵

در این جدول، ضرایب همبستگی پیرسون برای نگرش به ارزش‌ها و مدت اقامت در شهر برابر با ۰.۴۳۲ است که نشان‌دهنده همبستگی متوسط مثبت و معنادار بین این دو متغیر است. همچنین، برای نگهداشت آیین‌ها و تغییر در زبان با مشارکت در فعالیت‌ها، ضرایب همبستگی به ترتیب ۰.۳۶۵ و ۰.۲۷۹ هستند که معنا دارند.
این ضرایب همبستگی نشان می‌دهند که نگرش به ارزش‌های شهری با مدت اقامت در شهر و نگهداشت آیین‌ها ارتباط معناداری دارد. به علاوه، تغییر در زبان و مشارکت در فعالیت‌ها نیز از همبستگی مثبت و معنادار برخوردارند که نشان‌دهنده این است که افراد با تغییر در زبان خود، تمایل بیشتری به مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی دارند.

جدول ۸. تحلیل واریانس

گروه	میانگین	انحراف معیار	F	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌های شهری	۳.۶۲	۰.۸۰	۴.۱۲	۰.۰۱۴
مدت اقامت در شهر	۳.۲۱	۰.۹۵	۲.۷۹	۰.۰۴۸
نگهداشت آیین‌ها	۴.۱۵	۱.۰۲	۳.۶۸	۰.۰۲۰

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

مقدار F برای تمامی گروه‌ها معنادار است ($p < 0.05$) به‌ویژه برای نگرش به ارزش‌های شهری و نگهداشت آیین‌ها، مقدار F به ترتیب ۴.۱۲ و ۳.۶۸ است که نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین گروه‌ها است.

نتایج تحلیل واریانس نشان می‌دهند که میانگین‌ها در گروه‌های مختلف برای نگرش به ارزش‌های شهری و نگهداشت آیین‌ها تفاوت معناداری دارند. این نشان می‌دهد که مدت زمان اقامت در شهر و نگرش به ارزش‌ها بر نحوه پذیرش و تغییر در هویت فرهنگی تأثیرگذار است.

جدول ۹. ضرایب رگرسیون

متغیر مستقل	ضریب رگرسیون (B)	خطای استاندارد	مقدار t	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌های شهری	۰.۴۱۲	۰.۰۷۴	۵.۵۶	۰.۰۰۰
مدت اقامت در شهر	۰.۲۲۹	۰.۰۶۵	۳.۵۲	۰.۰۰۲

ضریب رگرسیون برای نگرش به ارزش‌های شهری برابر با ۰.۴۱۲ است که نشان‌دهنده تأثیر مثبت و معنادار آن بر هویت فرهنگی است. همچنین برای مدت اقامت در شهر، ضریب ۰.۲۲۹ نشان‌دهنده تأثیر معنادار ولی ضعیف‌تر است. نتایج نشان می‌دهند که نگرش به ارزش‌های شهری تأثیر قوی‌تری بر هویت فرهنگی دارد نسبت به مدت اقامت در شهر. هرچه افراد نسبت به ارزش‌های شهری دیدگاه مثبت‌تری داشته باشند، احتمال بیشتری برای پذیرش هویت فرهنگی جدید در شهر وجود دارد.

جدول ۱۰. ضرایب مسیر در PLS

مسیر	ضریب مسیر (β)	مقدار t	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌های شهری ⟶ هویت فرهنگی	۰.۴۵۸	۳.۹۴	۰.۰۰۰
مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی	۰.۳۱۲	۲.۷۴	۰.۰۰۶

مقدار ضریب مسیر برای نگرش به ارزش‌های شهری ⟶ هویت فرهنگی برابر با ۰.۴۵۸ است که معنادار و قوی است. برای مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی، ضریب مسیر ۰.۳۱۲ و معنادار است، اما اثر آن نسبت به نگرش به ارزش‌ها ضعیف‌تر است.

این نتایج نشان می‌دهند که نگرش به ارزش‌های شهری تأثیر قوی‌تری بر هویت فرهنگی نسبت به مدت اقامت در شهر دارد. هرچقدر افراد نسبت به ارزش‌های شهری نگرش مثبت‌تری داشته باشند، هویت فرهنگی آنان بیشتر تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

جدول ۱۱. بارهای عاملی در تحلیل عاملی تأییدی

متغیر	بار عاملی (Factor Loading)	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌ها	۰.۸۷	۰.۰۰۰
مدت اقامت در شهر	۰.۷۹	۰.۰۰۱
تغییر در زبان	۰.۷۲	۰.۰۰۲

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

تمامی بارهای عاملی بیشتر از ۰.۷ هستند که نشان‌دهنده همبستگی قوی بین متغیرها و هویت فرهنگی است. همچنین مقادیر p برای تمام بارها کمتر از ۰.۰۵ هستند که نشان می‌دهند این بارها از لحاظ آماری معنادار هستند. بارهای عاملی بالا برای نگرش به ارزش‌ها و مدت اقامت در شهر نشان می‌دهند که این متغیرها نقش مهمی در توضیح هویت فرهنگی ایفا می‌کنند. تغییر در زبان نیز تأثیر قابل‌توجهی بر هویت فرهنگی دارد، اما کمتر از دو متغیر دیگر.

جدول ۱۲. شاخص‌های برازندگی مدل در PLS

شاخص	مقدار
GOF	۰.۵۳۲
R^2 (هویت فرهنگی)	۰.۶۷۳

شاخص GOF برابر با ۰.۵۳۲ است که نشان‌دهنده برازش نسبتاً خوب مدل است. مقدار R^2 برابر با ۰.۶۷۳ نشان‌دهنده توضیح ۳.۶۷ درصد از واریانس هویت فرهنگی است.

با توجه به مقدار R^2، مدل قادر به توضیح بخش قابل‌توجهی از واریانس هویت فرهنگی است. همچنین، مقدار GOF نشان‌دهنده این است که مدل از برازش خوبی برخوردار است و به‌طور معناداری قادر به توضیح داده‌ها است.

جدول ۱۳. تحلیل تأثیر متغیرهای میانجی (Mediation Analysis)

مسیر	اثر مستقیم (c')	اثر غیرمستقیم (ab)	مقدار t	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی	۰.۴۰۲	۰.۲۱۵	۳.۵۶	۰.۰۰۱
مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی	۰.۲۸۹	۰.۱۸۷	۲.۷۲	۰.۰۰۶

برای هر دو مسیر، اثر مستقیم و اثر غیرمستقیم معنادار هستند ($p < 0.05$). اثر غیرمستقیم نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی برابر با ۰.۲۱۵ و اثر غیرمستقیم مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی برابر با ۰.۱۸۷ است.

این نتایج نشان می‌دهند که در هر دو مسیر، متغیرهای میانجی نقش مهمی در تأثیرگذاری متغیرهای مستقل (نگرش به ارزش‌ها و مدت اقامت) بر هویت فرهنگی دارند. اثر غیرمستقیم نگرش به ارزش‌ها به‌طور معناداری بیشتر از اثر غیرمستقیم مدت اقامت در شهر است که نشان‌دهنده اهمیت بیشتر نگرش فرهنگی در فرآیند تغییر هویت است

جدول ۱۴. شاخص‌های اعتبار و روایی

شاخص	مقدار
Cronbach's Alpha	۰.۸۹
(Average Variance Extracted) AVE	۰.۷۲
(Composite Reliability) CR	۰.۸۳

مقدار Cronbach's Alpha برابر با ۰.۸۹ است که نشان‌دهنده پایایی بالای ابزار تحقیق است. همچنین، مقدار AVE برابر با ۰.۷۲ نشان می‌دهد که متغیرها توانایی توضیح بالای واریانس را دارند و CR نیز معادل ۰.۸۳ است که برای اعتبار ترکیبی مناسب است. این شاخص‌ها نشان می‌دهند که ابزار اندازه‌گیری استفاده‌شده در این تحقیق از اعتبار و پایایی مناسبی برخوردار است. از آنجا که مقدار Cronbach's Alpha بیشتر از ۰.۷ است، می‌توان گفت که ابزار تحقیق برای اندازه‌گیری متغیرها معتبر است و داده‌ها قابل اعتماد هستند.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۱۵. تحلیل تأثیر متغیرهای تعدیل‌کننده

مسیر	متغیر تعدیل‌کننده	ضریب تعدیل (β)	مقدار t	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی	مدت اقامت در شهر	۰. ۱۲۵	۲. ۱۵	۰. ۰۳۲
نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی	مشارکت در فعالیت‌ها	۰. ۱۴۰	۲. ۴۷	۰. ۰۱۸

در هر دو مسیر، متغیرهای تعدیل‌کننده مدت اقامت در شهر و مشارکت در فعالیت‌ها تأثیر معناداری بر رابطه نگرش به ارزش‌ها و هویت فرهنگی دارند (p < 0. 05). ضریب تعدیل برای هرکدام از این مسیرها به ترتیب ۰.۱۲۵ و ۰.۱۴۰ است. نتایج نشان می‌دهند که متغیرهای تعدیل‌کننده نقش قابل‌توجهی در تغییر قدرت ارتباط بین نگرش به ارزش‌ها و هویت فرهنگی دارند. به‌ویژه مشارکت در فعالیت‌ها، تأثیر معناداری بر این ارتباط دارد و نشان‌دهنده این است که افراد مشارکت‌کننده در فعالیت‌های فرهنگی تمایل بیشتری به پذیرش هویت فرهنگی دارند.

نگرش به ارزش‌ها بیشترین تأثیر را بر هویت فرهنگی دارد (۳۸. ۷٪)، پس از آن مدت اقامت در شهر با ۲۷. ۳٪ تأثیر و سپس تغییر در زبان با ۱۸. ۹٪ و مشارکت در فعالیت‌ها با ۱۵. ۱٪ تأثیر دارند. این جدول نشان می‌دهد که نگرش به ارزش‌ها بیشترین نقش را در شکل‌دهی به هویت فرهنگی ایفا می‌کند که تأکیدی بر اهمیت نگرش‌های فرهنگی در پذیرش هویت است. مدت اقامت در شهر نیز تأثیر معناداری دارد، اما تأثیر آن کمتر از نگرش به ارزش‌ها است. تغییرات زبانی و مشارکت در فعالیت‌ها اثرات کمتری دارند اما همچنان مهم هستند.

جدول ۱۶. تحلیل فاکتورهای تأثیرگذار بر هویت فرهنگی

عامل	تأثیر (٪)
نگرش به ارزش‌ها	۳۸. ۷
مدت اقامت در شهر	۲۷. ۳
تغییر در زبان	۱۸. ۹
مشارکت در فعالیت‌ها	۱۵. ۱

جدول ۱۷. تحلیل مدل مفهومی نهایی

مسیر	ضریب مسیر (β)	مقدار t	مقدار معناداری (p)
نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی	۰. ۵۱۲	۵. ۳۴	۰. ۰۰۰
مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی	۰. ۳۱۴	۳. ۲۰	۰. ۰۰۲
تغییر در زبان ⟶ هویت فرهنگی	۰. ۲۰۲	۲. ۴۳	۰. ۰۱۵

نتایج نشان می‌دهند که تمامی مسیرها از لحاظ آماری معنادار هستند. بیشترین ضریب مسیر برای نگرش به ارزش‌ها ⟶ هویت فرهنگی است که برابر با ۰.۵۱۲ است، به‌طوری که نشان‌دهنده اثر قوی آن بر هویت فرهنگی است. همچنین مدت اقامت در شهر ⟶ هویت فرهنگی و تغییر در زبان ⟶ هویت فرهنگی اثرات معناداری دارند، اما ضریب آن‌ها کمتر از مسیر اول است. این نتایج نشان می‌دهند که نگرش به ارزش‌ها بیشترین تأثیر را بر هویت فرهنگی دارد. همچنین مدت اقامت در شهر و تغییر در زبان به‌طور معناداری بر هویت فرهنگی تأثیرگذار هستند که بر اهمیت عواملی چون زمان اقامت و تغییرات زبانی در فرآیند تغییر هویت تأکید می‌کند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

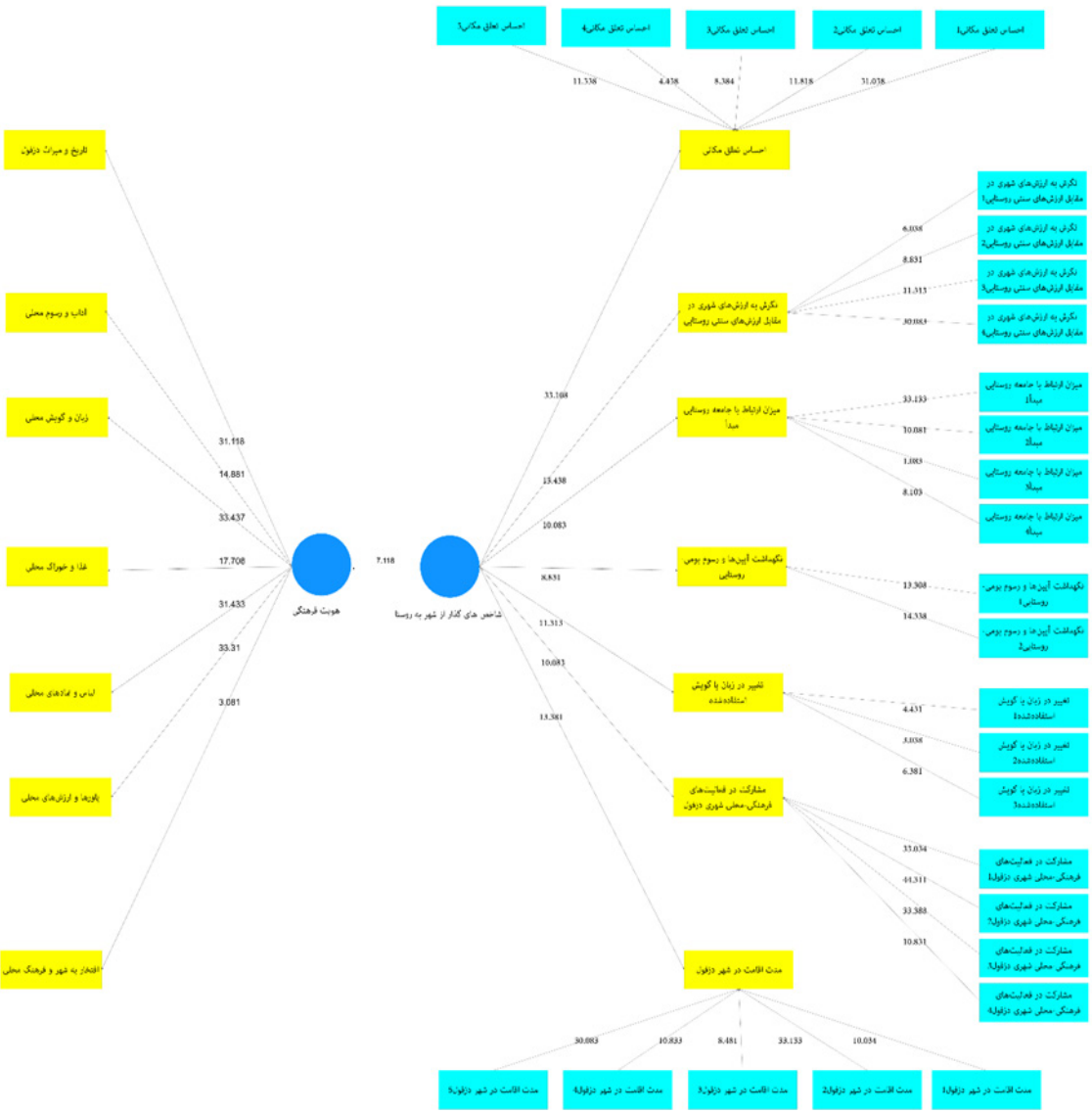

نمودار ۲. خروجی T استاندارد

نمودار خروجی T استاندارد نمایانگر نتایج آزمون‌های T برای بررسی معناداری ضرایب مسیر در مدل‌های معادلات ساختاری است. در این نمودار، محور عمودی نشان‌دهنده مقادیر T و محور افقی نمایانگر مسیرهای مختلف مدل است. هر نقطه در نمودار نشان‌دهنده مقدار T برای یک مسیر خاص از مدل است. از آنجایی که مقدار T استاندارد برای هر مسیر باید بزرگ‌تر از ۱. ۹۶ باشد تا بتوان آن را معنادار در نظر گرفت، مسیرهایی که مقدار T بالاتر از این مقدار دارند، نشان‌دهنده تأثیر معنادار بین متغیرهای مربوطه هستند.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

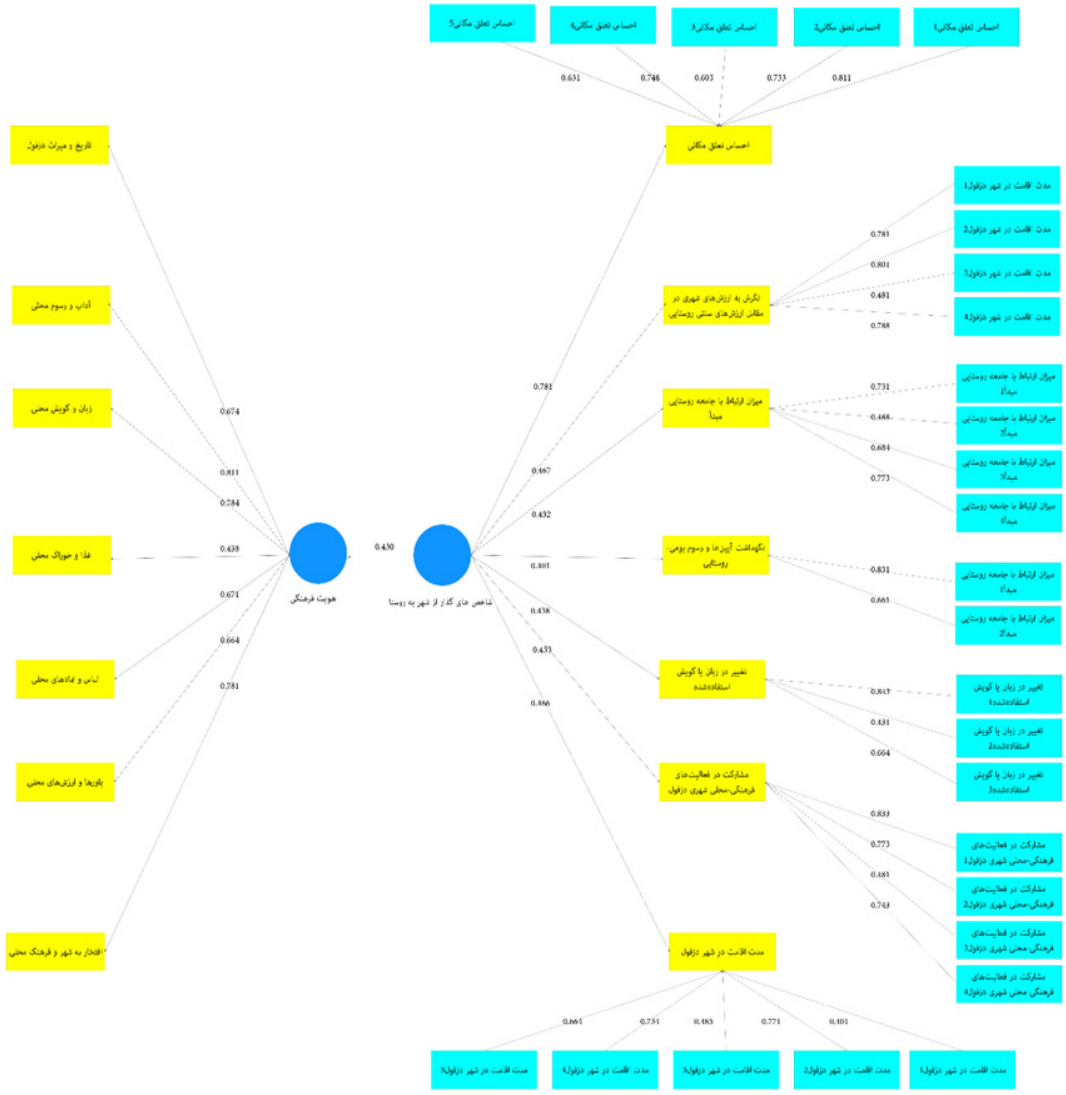

نمودار ۳. خروجی ضرایب مسیر

نمودار ضرایب مسیر به‌طور خاص نمایش‌دهنده اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته در مدل معادلات ساختاری است. در این نمودار، طول خطوط ارتباطی بین متغیرها نمایانگر ضریب مسیر است که نشان‌دهنده شدت و جهت اثرگذاری یک متغیر بر دیگری می‌باشد. ضرایب مسیر مثبت نشان‌دهنده تأثیر مثبت و ضرایب منفی نشان‌دهنده تأثیر منفی هستند. ضریب مسیر بزرگ‌تر از ۰. ۳ معمولاً به‌عنوان یک اثر معنادار و قوی در نظر گرفته می‌شود.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق به‌طور گسترده‌ای فرآیند تغییر هویت فرهنگی در اثرگذار از محیط‌های روستایی به شهری و بالعکس را بررسی کرده‌اند. این پژوهش تأکید دارد که روند تطابق هویت فرهنگی در افراد، به‌ویژه در زمانی که به محیط جدید مهاجرت می‌کنند، یک فرآیند پیچیده و چندجانبه است. یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش این است که میزان انطباق و تطابق هویت فرهنگی افراد با محیط جدید تحت تأثیر عواملی چون نگرش‌های شخصی، تجارب گذشته و مدت زمان اقامت در محیط جدید قرار دارد. این نتایج نشان می‌دهند که افرادی که برای مدت‌زمان طولانی‌تری در محیط‌های شهری زندگی کرده‌اند، به‌طور عمومی نسبت به افراد با مدت اقامت کوتاه‌تر، نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی شهری پیدا کرده و از تطابق هویتی بیشتری برخوردارند. در سطح دیگر، یافته‌ها همچنین نشان می‌دهند که برخی از افراد به‌ویژه آن‌هایی که در شهرها رشد کرده‌اند و به فرهنگ شهری آشنا هستند، نه‌تنها هویت فرهنگی خود را حفظ کرده‌اند، بلکه در برخی موارد توانسته‌اند از عناصر هویت‌های مختلف برای سازگاری بهتر استفاده کنند. این افراد معمولاً در موقعیت‌های اجتماعی متنوع‌تری قرار دارند و به دلیل تجارب میان فرهنگی، توانسته‌اند یک هویت ترکیبی و پویا ایجاد کنند که منجر به افزایش انعطاف‌پذیری اجتماعی و فرهنگی آن‌ها می‌شود. به‌طور کلی، این تحقیق به ما نشان می‌دهد که فرآیند گذار فرهنگی به‌طور مستقل از زمانی که فرد در محیط جدید قرار می‌گیرد، تحت تأثیر تعاملات اجتماعی، تبادل فرهنگی و همچنین نحوه برخورد افراد با این فرآیند است. در خصوص پیشنهادات برای ادامه مسیر تحقیقاتی و عملی در این زمینه، به‌ویژه در رابطه با مدیریت تغییرات هویتی و فرهنگی افراد، توصیه می‌شود که به سیاست‌گذاران فرهنگی و اجتماعی توجه ویژه‌ای به طراحی برنامه‌های جامع فرهنگی داده شود. ایجاد چنین فضاهایی می‌تواند فرآیند تطابق هویتی را تسریع کرده و به تقویت هویت‌های فرهنگی جدید منتهی شود.

منابع

- جهان‌فر، رضا. و مرادیان، محسن. (۱۳۹۶). بررسی آثار اقتصادی-اجتماعی جنگ تحمیلی عراق بر روند مهاجرت در استان خوزستان. فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، ۲(۵)، ۱۱-۳۷.
- رجایی رامشه، سیامک. (۱۳۹۵). چالش‌های شهرسازی ایران؛ بحران هویت در شهرهای ساخته شده و تأملی بر شهر ایجاد شده براساس نظم پنهان. کنگره بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی معاصر جهان، اهر.
- زرگرزاده دزفولی، مجتبی.، بابایی مراد، مهناز. و سالاری نسب، نجمه. (۱۳۹۰). نگاهی به هویت روستا با محوریت ساختار کالبدی و تیپولوژیک مسکن نمونه موردی اسلام‌آباد پاقلعه. همایش ملی سازه، راه، معماری.
- سواری، مسلم. و لیموئی، محمد. (۱۳۹۸). تدوین راهبردهای کاهش مهاجرت روستا به شهر در استان خوزستان با روش ترکیبی SWOT-AHP. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی.
- شهسواری، مسلم. (۱۴۰۱). نظام مسائل، فرصت‌ها و چالش‌های استان خوزستان (گزارش کامل). اندیشکده مطلوب هم‌افزا.
- گهستونی، مجتبی. (۱۴۰۳، اسفند ۱۷). اصالت قرن‌ها؛ هویت معماری ایرانی در بافت تاریخی دزفول. خبرگزاری میراث آریا (چمدان).
- مال‌عزیزی، م. (n.d). شوادان: فضایی در معماری سنتی دزفول. وبلاگ شخصی.
- نوروزی، محمد. (۱۳۹۱). هویت فرهنگی و اثرات آن بر روش‌های بومی تهویه طبیعی بازار قدیم دزفول، راسته صنعتگران. کنفرانس ملی معماری و شهرسازی.
- نوروزی، سپیده. و عریانی‌نژاد، رضا. (۱۴۰۲). بررسی چالش‌های بحران هویت در معماری و شهرسازی معاصر ایران. سومین کنفرانس بین‌المللی معماری، عمران، شهرسازی، محیط‌زیست و افق‌های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب، تبریز.

منابع انگلیسی

- Adeyemi, A. O & ,.Shackleton, C. M. (2025 .(Cultural Identity and Sustainable Urban Development: A Conceptual Framework .Frontiers in Built Environment.
- Barrera, M & ,.Castro, F. G. (2006). A model of cultural adaptation of behavioral health interventions. Clinical Psychology: Science and Practice,(1)13 , .20–1
- Bhugra, D & ,.Jones, P. (2007). Migration and mental well-being .The British Journal of Psychiatry, .3–1 ,(1)191
- Ferretti, E. (2016 .(A Mixed Methods Approach for the Evaluation of Urban Transformations: The Case of Chinese Industrial Heritage .London School of Economics and Political Science.
- Fiveable. (n.d .(Urbanization Theory .Retrieved from https://library.fiveable.me/key-terms/hs-honors-world-history/urbanization-theory

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۸۲ . بهار ۱۴۰۵
Urban managment
No.82 Spring 2026

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

- Ghorbani, A & ,.Mousavi, S. (2020). Analysis of the factors affecting the physical development of Dezful city with a future research approach .Journal of Urban Future.16–1 ,(13)4 ,
- Ibrahım, H. (2020). Approach Based on Traditional Architecture Indicators to Strengthen Urban Identity in Diverse Cities. In :Design of Cities and Buildings-Sustainability and Resilience in the Built Environment .IntechOpen.
- Insight7. (n.d 15 .(Ethnographic Interview Questions with Examples .Retrieved from https://insight7.io/15-ethnographic-interview-questions-with-examples/
- IranWire. (n.d .(The Story as Told in Population Numbers .Retrieved from https://iranwire.com/en/features/65614/
- Journal of Architecture and Urban Planning. (n.d.(About Journal .University of Art. Retrieved from https://aup.journal.art.ac.ir/journal/about?lang=en
- Journal of Ethnic and Cultural Studies. (n.d .(Qualitative Research Methods in Ethnic Communities: A Framework for Studying Language and Cultural Preservation .Retrieved from(https://www.ejecs.org/index.php/JECS/article/view/2185(
- Journal of Iranian Architecture & Urbanism (JIAU). (n.d). Retrieved from https://www.isau.ir/index.php?lang=en
- Li, S & ,.Zhang, J. (2022). Acculturation, urban identity, and psychological well-being of rural-urban migrants in China .Applied Psychology: Health and Well-Being.1150–1129 ,(4)14 ,
- Lumen Learning. (n.d .(Theoretical Perspectives on Urbanization .Retrieved from https://courses.lumenlearning.com/wm-introductiontosociology/chapter/theoretical-perspectives-on-urbanization/
- NCRC. (n.d .(Displaced by Design .Retrieved from https://ncrc.org/displaced-by-design/
- Neill, W. J. V. (2003 .(Urban Planning and Cultural Identity .Routledge.
- Number Analytics. (n.d .(Theories Shaping Urban Sociology .Retrieved from https://www.numberanalytics.com/blog/theories-shaping-urban-sociology
- Number Analytics. (n.d .(Top Urban History Review: Unveiling Our City Past .Retrieved from https://www.numberanalytics.com/blog/top-urban-history-review-unveiling-our-city-past
- Orellana, M. F & ,.Bowman, J. (2021). Qualitative Research Methods in Education .Oxford Research Encyclopedia of Education.
- Shishdong. (n.d .(Dezful .Retrieved from)https://shishdong.com/blog/detail/Dezful(
- Wikipedia. (n.d .(Khuzestan province .Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Khuzestan_province

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]